

ravno tako na mokrih, kakor po suhih krajih porabljiva; voda se je skorej ne prime in je ne zamore pokončati.

(Dalje sledi.)

Visoki namen poljedelstva.

Poslovenil M. Verne *).

Vsigamogočni Stvarnik nebes in zemlje bi nas lahko s čudeži oblačil, bi lahko suknje naše iz zemlje rasti dal, kakor hraste in gobe; bi lahko meso žival tako napravil, da bi ga precej brez kuhe in priprave jesti mogli, kakor jemo sadje drevés, berž ko dozori; bi bil lahko telo naše tako terdno napravil, da bi mu vreme škodovati ne moglo. Al ko bi v naravi vse našli, česar potrebujemo, in že tako, kakor ravno potrebujemo, bi si lahko vsak svoj šotor v gojzdu napravil; pameti, delavnosti, nagiba k tovaršiji bi treba ne bilo; človeški rod bi ne imel nobeniga opravila; kupčije in brodnštva bi ne bilo treba; toliko lepih, koristnih, prijetnih umetnost bi se ne bilo znajdlo.

Taka vestava ni bila modrimu Stvarniku všeč; tako lahko preživiti in ohraniti se, nam ni dodeliti hotel. Reči, ki jih k živežu, k zdravju, k obleki in k radosti svoji neogiblivo potrebujemo, je obilo. Narava živi in dela neprenehama k blaženosti svojih otrok; ali mnogo reči nam dá le sirovih in neobdelanih. Pri tem ne more družiga namena imeti, kakor da naj reči sami v roke vzamemo, in pridelki, ki nam jih daja, po svojih potrebah in po svojim slaju obdelujemo. Razdelila je svoje blago in svoje bogatije po deželah, ne da bi nekatere obilnosti uživale, druge pomanjkanja terpele. S tem hoče občno pobratenje vsih narodov napraviti, — hoče, da naj svoje blago zamenjujemo, rastljine in živali iz družih delov sveta v svoje podnebje prestavljemo, in, po svojih potrebah spodbadani, vedno k blaženosti, k olepšanju veseljnosti, k obogatenju posamesnih krajev pripomagujemo. Kako lahko bi bilo Stvarniku storiti, da bi klas namest zernja že kruh rodil, da bi vino z neba deževalo; tode tega ni hotel storiti, — hotel je marveč, da se s poljedelom živimo, da z urenjem svojih moči zlahtno zdravje ohranimo, ki ga lenuh zgubi, da kruh jemo, ki so ga roke naše pridelale. Po vsi pravici pravi slavni Pope: Delo in pomanjkanje zasluži, da se med narveči Stvarnikove dobrote šteje.

Pesniki starodavniga sveta so nam svoje zale sanje od nekakošnega zlatiga véka zapustili, ko se njive niso obdelovale; ljudje so vedno pod drevjem ležali; vse je samo po sebi rastle; narava je bila dobrotljiviši in darovitniši od zdaj; o tistim srečnim času se ni bilo nikomur truditi treba. — Tako po Ovidovo govoré le taki, ki sveta kar nič ne poznajo, ki niso misliti vajeni, ki se jim nič lepo ne zdí, kakor to kar razujzdana sladnost množi in mehkušniga razujzdancu v njegovi sladnosti podpira. Kaj taciga zamorejo le taki terditi, kateri nimajo ne nar manjšiga zapopadka od različnih krajev zemlje, od hitriga razširjanja plevéla, od potrebniga pripravljanja zemlje, od reje rastljin, od zverženja sémena, od požlahtnjenja žita, od slabe letine, od množstva in požrečnosti mercesov itd.?

Malajčani stanujejo v deželi, ki je z vsimi darovi in lepotami narave okinčana; zrak diši prijetno po tisučernih krasnih cvetlicah, da ni izreči; zakladi vsiga stvarjenja so tam zbrani; popotniki vidši deželno stermé, prebivavci so pa vendar narnesrečniši; poljedelo je zaničevano, dele

je sramota, dežela ne rodi še toliko žita, da bi seljudje preživiti mogli.

Zemlja se vterdi ali oterpne, ako se ne prekoplje, ne preorje, ne obdela in nje notranji skladi ne spravijo na zrak in njegovo dobrotljivo moč. Nekatere rastljine, ki se jim plevél pravi, jo napolnijo s koreninami, da dež, da snežnica va-njo ne more; da se nobena korenina vriniti, prirasti in poganjati ne more. Od take terde zemlje dež po verhu odteka; namest da bi se redivni deli, ki se v vodi znajdejo, va-njo vrinili, ji odnaša voda še nar drobnejši dele, ki se ji odtergati dajo; tako postane zemlja čedalje bolj pusta.

Vsak vé, da polje toliko več redivnih delov z zraka v-se potegje, kolikor večkrat se prekoplje in preorje. Njegovo poveršje se s tem pomnoži; spodnji sklad zemlje pride pri oranju na mesto zgornjiga in dobí pristojnih delov za nove rastljine, ki tam rasti imajo. Ojstro čertalo in ojstri zobje brane raztergajo kepe, da notranji deli vterjenih kóp spet na zrak in mok pridejo. Na goli skali ne raste nič, saj po sokih ne, ki bi po korenincah iz skale prišli. Skala je zemlja kakor polje; dež jo moči, kakor naše kuhinske verte; ali okamnjena zemlja ničesar ne sprejme; skala se moči zraka ne vdá; dež jo spira, jo splahnuje, porodoviti pa je ne more. In taka suha skala, take nerodovitne divje tla bi bila vsa zemlja, bi bile naše lepe okrajne, ako bi mi roke navskriž držali in drevó (plug) sožgali. To spričujejo žalostni kraji, polni peska in kamnja, kjer so vojska, kuga ali drugi uzroki nekdanje prebivavce pokončali ali pregnali.

Ni mogoče, da bi nas narava v vsakim kraju sveta brez vsiga našiga truda hranila.

(Dalje sledi.)

Življenje slavnih Slovanov.

XIII.

Bernolak.

Anton zlahni Bernolak, izbuditelj slovaškiga slovstva, je bil rojen u Arvajski stolici na spodnjim Ogerskim od plemenitih starišev. Sila mlad je stopil u duhovski stan. Postal je katoljski župnik, nar pred u Čeklešu, potem u Ersek-Ujvaru.

Kar mu je po duhovskih opravilih časa ostajalo, je pridni mož učenstvu, posebno slovanskimu jezikoslovju posvetil, največ slovaškimu narečju na Ogerskim, ktero mu je materinski jezik bilo.

Ker je vidil, kako veselo česko, poljsko, rusko in jugoslavenško slovstvo napreduje, je iz celiga serca pomiloval, da ni tudi milo zvezdje slovaškimu narečju bilo zasijalo — narečju, ktero je vendar tako krepko in blagoglasno, in kteriga prednosti so že prej nar učenjsi možje, kakor J. K. Jordan, nadškof Stratimirovič. Kopitar, in oče slovanske učenosti Dobrowsky u Pragu enoglasno bili spoznali.

Namenil se je bil tedaj Bernolak prijatle in domoljube svojiga naroda izbuditi, da bi slovaško narečje (slovenčina, kakor ga Slovaki sami imenujejo) čistili, izobrazovali ter na stopnjo književniga jezika povzdignili. Združili so se rimsko-katoljski župniki Bajzda, Fandli in Bernolak. Osnovali so slovstveno društvo, čigar udje so se bili zavezali, vse slovaške bukve kupiti, ktere bodo Bernolak in njegovi prijatli spisali. Podpiral je to imenitno lotitev ondašnji blagosereni kardinal Rudnay, nadškof ogerski, ki je tudi sam nekoje svojih u slovaškim narečju izustenih govorov natisniti dal.

Bernolak sam je ustanovil nov pravopis, in slovnico slovaškiga jezika zložil, ktera je u Požunu leta 1790 beli dan zagledala.

Tudi etimologičko knjigo je bil spisal, u kteri učí,

*) Visoko častiti gospod proš so poslovenili prelepo nemško knjigo Sanderjevo pod nadpisom »dobrota in modrost Božja v naravi«, iz ktere bomo z dovoljenjem slavnega g. pisatelja nekatere sestavke braveem »Novic« za pokušajo podali. Vred.

kako slovaško narečje po enoličnosti z novimi besedami množiti.

Umerl je Bernolak 15. januarja 1813 u Ersek Ujvaru. Zapustil je bil u rokopisu znamenito delo — obširen slovar, kateri bi bil pa teško na svitlo prišel, če bi ga ne bil zgorej omenjeni blagodušni kardinal Rudnay na svoje stroške natisniti ukazal. Po taki podpori je tedaj zagledal zlati dan: Slovar slovenski, česko-latinsko-nemečko-uhersky, 6 knjige, u Budimu 1825. — delo izverstno, ktero so vsi prijatli slovanskiga slovstva z veliko pohvalo sprejeli.

Slovanski popotnik.

* V tečaju prve četerti serbskih belograških novin se bode natisnilo glasovito angleško delo: „Čiča Toma ili život robova (življenja sužnih) u slobodnim državama sjeverne Amerike“. To delo se je prestavilo preteklega leta v nemško in francosko v brezštevilnih natisih, in več francoskih časopisov ga je bravcom podalo. Vredništvo serbskih novin si je dobro prestavo preskerbelo.

* Gospod Steidler, dr. lekarstva, iz ogulinskega polka, je bil od vlade poslan v Sarajevo, preiskat bolezin, ki ondi goveda mori, in prepričal se je, da je prava goveja kuga.

* Iz poslednje seje Celovškega odbora društva sv. Mohora naznani „šolski prijatelj“, „da se je do 2 t. m. oglasilo 670 družtvenikov, da listi zastran društva od vsih strani pogostoma dobajajo, in da število družtvenikov vsak dan raste. — Presvitli knezoškof g. A. M. Slomšek so pri vis. ministerstvu sprosili, da se bojo zgodbe sv. pisma stare in nove zaveze z lepimi podobami nar boljši kup v deržavnej tiskarnici na Dnaju tiskale. Z veseljem se je to slišalo, in odbor je sklenul, v imenu vsih Slovincov pri presv. g. knezoškofu se lepo zahvaliti, in zavolj tiskanja koj na Dunaj pisati. Spet edno imenitno, z lepimi podobami okinčano delo boje taj gg. družbani leta 1853 v roke dobili! — Veliko rokopisov je bilo družtvu ponudjenih, posebno bogoslovskega zaderžaja. Za leto 1853 jih pa družtvo že dosti ima. Za tega voljo se tim gg. spisovavci lepo naprosijo, z rokopisi nekaj časa poterpeti in tudi dalej marljivo spisovati.“

* Drugi zvezek nabere narodnih jugoslavenskih pesem, ki jo je začel rajni Stanko Vraz, pride na svetlo; 12 let je preteklo, kar je izdan bil prvi zvezek.

Kratkočasnice.

— „Vari se vseskoz pravnih dohtarjev“ — opominja neki oče svojega sina — „zakaj kdor tem možem v roke pride, je reva“. „Oj, oče!“ — mu odgovori sin — jez pa mislim s am kajad pravnih dohtar biti“. „Ja če je pa taka, je pa to vse druga“ — mu reče oče.

— Potovajoči djak (študent) pride na svojem potovanju v neko kerčmo in se dobro najé in napije. Ko je bilo treba plačati, reče kerčmarju: „Jez nimam denara, da bi vam plačal, pa vam čem zato lepo pesem zapeti“. „Kaj mi je treba tvojih pesem“, reče serdito kerčmar, „plačaj mi!“ „Ne jezite se“, reče djak, „jez nimam denara in vam ne morem plačati; pa pesmico vam hočem zapeti tako lepo, da boste gotovo zadovoljni“. „Naj bo!“ reče kerčmar, „ako mi zares pesem zapoješ, ki mi dopade, znaš brez plačila iti“. — Naš študent začne pesmi prepevati, al nobena ne dopade kerčmarju. Nazadnje potegne mošnico iz žépa, in reče: „No! zdaj vam pa bom eno zapel, ki vam bo, stavim kar hočete, gotovo dopadla“, in med tem, ko sega v mošnjo, prepeva: „Ej, bratec moj, drugači nije, tukaj se zastoj ne pije; vùn vùn iz mošnice svitile berž gro-

šice!“ „Ha, ta mi dopade“, reče kerčmar; djak pa mu odgovori: „sim vedil, da vam bo ta dopadla, in tako sva bot“, — vtakne mošnico v žep in gré. (Neven).

Novičar iz mnogih krajev.

Okrajne poglavarstva so povelje dobile oskerbeti, da taki lovi (jage), ki so jih tù in tam soseske se zase obdržale, se berž po novi postavi v najém dajo. — Vsim komisijam, ki izdelujejo oprostenje zemljiš, je vikši ukaz došel: naj kar je moč hitro delajo, da se po cesarjevi volji celo delo kmalo doversi. — Bivši minister Bruk, ki sadaj v Berolinu vpravuje colno zvezo austrianske vlade s prusko, bo nek spet po dohodu iz Berolina ministerstvo kupčijstva prevzel. — Napoleon je že od vsih vladarjev za cesarja spoznan. Bere se, kakor ga pruski kralj v svojem pismu „brata“ imenuje, tako ga imenuje tudi naš cesar v svojem; rusovski car pa mu pravi le „svetli gospod“ in „veličanstvo“ in ne omeni nič imena Napoleona tretjega; to je nek cesarja vpervič zlo razkačilo, pa se je kmalo potolažil, ko je pomislil, da tudi zadnjega francoskega kralja L. Filipa ni rusovski car drugač imenoval. — Napoleon je mislil dobrotljivo postavo po vsem cesarstvu vpeljati, da bi vsak posestnik moral svoje pohištvo asekurirati; pa po dolgem prevdarjanju mu je odsvetovalo ministerstvo to zategavoljo, ker je še preveč nespametnih ljudi po deželi, ki bi take prisiljene asekuracije ne spoznali za dobroto, ampak le za „nov davk“. — Zadnje dni lanskega leta je prišel anglikanski škof iz severne Karoline (iz Amerike) v Rim k sv. očetu papežu, se je vpričo njega odpovedal anglikanski cerkvi in škofovi časti in prestopil h sv. katoljski véri; sv. oče sam mu je podelil sakrament sv. birme 26. dec. Ko je bivši anglikanski škof papežu podal perstan in križ, je rekel: „Tù ti izročim, sveti oče, znamenja visoke časti, ktere sim se bil sam polastil“. — Dalmatinski časnik „Osser. dalm.“ piše od 7. t. m., da od tega časa, kar so Černogorci Zabljak zapustili, se ni odí nič novega primerilo; turška armada se od ene strani iz Albanie, od druge iz Hercegovine proti Černogori valí; Černogorci so pripravljani do zadnje kaplje kervi se braniti. Paša v Belogradu je prepovedal, da noben Turk ne smé ne besedice od Černogorske vojske ziniti. — Ruska armada, ki je v silnih kardelih iz notranjega Rusovskega proti meji marširala, je unidan mahoma ukaz dobila, da naj se vstavi in ne dalje ne gré, kar je dobro znamenje miru. — Okoli Varšave se je spet goveja kuga prikazala. — V neki vasi blizo Kambraja na Francoskem živi 5 rodov pod eno streho; staro babico so slišali unidan takole govoriti: „ljuba hči! reči svoji hčeri, da dete njene hčere joka“. — Poslednjič povémo še neko prigodbo iz Subotice (Steinamanger) ki jo je „Agr. Zeit.“ naznanila. Zvečer pred novem letom je neka žena, ki je imela v otročjo posteljo priti, dala babici ključ k skrinji, kjer je bilo perilo spravljeno. Babica iskaje perila zapazi tudi nekaj bankovcev v skrinji. Kmalo ko odide, stopi z groznim ropotom pošast z rogovi v hišo, kjer je žena ležala, renčí da je hudič, in terja denara od nje. Reva si ne vé pomagati in mu da trepetaje, kar ima. Ko pridejo sosedine drugi dan k nji, jim pové strašno prigodbo, te pa sumijo sleparijo in ji svetjejo naj pové to babici in naj še pristavi, da k sreči hudič ni srebernine zasledil. Žena stori tako — in drugi večer pride hudič še po srebernino. Med tem grejo sosedje po žandarje; dva berž prideta in zasacita hudiča. — pa kdo je bil? Babice mož, šivár iz tiste vasi, ki se je s kožo bivola našemil. Vjetega hudiča so peljali v Edinbor (Oedenburg) k sodbi.